

Birbirinden Güçlenmek

Osaka Sanat Üniversitesi'nin Sanat ve Bilim Bölümü, Kazuyo Sejima'nın SANAA ofisinden bağımsız tasarladığı görece küçük bir yapı. Türkiye'de ender istisnalar haricinde hemen hiç görülmeyen önemli bir özelliği var: Son on yıllarda giderek tırmanan bir gelişmeyi, mimarlık ve mühendislik pratikleri arasındaki yeni bütünleşme olgusunu örnekliyor. Bir anlamda geleceğe işaret ediyor.

Fotoğraf: ©Osaka University of Arts

Tomris Akın ■ Osaka Sanat Üniversitesi'nin Sanat ve Bilim Bölümü yapısı Kazuyo Sejima'nın, ortağı Ryue Nishizava birlikte yürüttükleri SANAA ofisinden bağımsız, kişisel işlerinden biri. Teknoloji ve sanat eğitimi konusunda iddialı bir özel üniversitenin kampüsünün girişinde ve en üst noktada yer alarak okulun bir tür simgesi haline gelecek yapının tasarımı için Sejima'nın seçilmesi de bu iddiayı destekliyor. Kazuyo Sejima, ortağı ile İsviçre'de yine bir üniversite yapısı olan Rolex Eğitim Merkezi (2010) için tasarladıkları, 14.000 m²'lik alana yayılan tek katlı yapıda farklı programlara uygun alanlar yaratmak için yükselip alçalan betonarme plağın başarısı ile uluslararası tanınırlığını pekiştirmiş ve hemen sonrasında Pritzker Mimarlık Ödülü'nü kazanmış bir isim. Japonya'nın 2. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünyaya toparlandığını gösterdiği, hatta teknoloji firmalarıyla gövde gösterisi yaptığı ünlü 1970 Expo'nun da Osaka'da gerçekleştiğini hatırlamak önemli görünüyor¹.

Üniversitenin Sanat ve Bilim Bölümü olarak 2018 yılında kullanıma açılan yapı, 3200 m² alana sahip, görece küçük bir fakülte binası. Biri bodrum, ikisi toprak üstünde olmak üzere üç katlı diye tariflenebilecek yapı, küçülerek üstüste gelen ve saçaklanarak geleneksel Japon yapılarına gönderme yapan dalgalı üç betonarme plağın yarattığı etki ile kendini gösteriyor. Zaman zaman yere basan zaman zaman yükselerek farklı yönlerden girişlere izin veren ilk plak, diğerleri arasında en çok iş başarını. İçi boşaltılarak merkezdeki ortak alana kontrollü ışık almayı sağlayan ikinci plak ile ortak alanı kaplayan çatı plağı ise istenilen tepe etkisini yaratıyor.

Giriş katta betonarme plaklar ile çevrelenen ve yukarıdan da görülebilen ortak alan sergi, atölye ve sunumlar için düşünülmüş. Bu nedenle çatı plağının iç yüzeyinde farklı tasarımların, üretimlerin sergilenebilmesine imkan verecek delikler tasarlanmış. Plağın altına yerleşen dört sınıf ve fakültenin laboratuvarlarına ortak alandan ulaşılabilir. Bu alanların

Fotoğraf: © Mengzhu Jiang

şeffaf kurgulanmasıyla iç-dış mekan sürekliliği devam ettirilmek istenmiş. Rampalı merdivenler ile bağlanan üst katta ortak alana bakmak ve ortak alanı kullanmak mümkün. Organik üst kat planlamasından farklı olarak gride oturan dikdörtgen planlı bodrum katta ise, ışık istemeyen sanat ve multimedya işleri için çeşitli elektronik cihazlar ve 3B yazıcılar ile donatılmış çalışma alanları yer alıyor.

Tepe/Açık-lık/Park gibi olma

Sejima, yapının tasarımında önemsedığı üç noktadan bahsediyor. Bunlardan ilki, vaziyet planında tepede yer alan yapının kendisinin de tepe yaratarak olduğu yere uyumlanması, bunu yaparken saçaklarının doğal, akışkan ve davetkar formuyla kampüs yaşamının da bir parçasına dönüşmesi. 1957’de kurulan üniversitenin Takahashi Teiichi tarafından tasarlanarak 30 yılda inşa edilen mevcut brüt beton yapılarına atfen betonarme kullanma (ve çıplak bırakma) kararı da bu fikri destekliyor. Dalgalandan betonarme plakların bitişlerindeki organik eğriler ise,

çevreye uyumlu yapılanmanın yanında kampüsün diğer ortogonal yapılarından farklılaşma isteğinin bir sonucu².

Sejima’nın vurguladığı ikinci nokta ise tasarımda hedeflenen “açık olma” hali. İlk katta plağın yükselip alçalarak farklı yönlerden girişlere izin verilmesi, ilk adımda girilen ortak alanın farklı programlar için kullanılabilir olarak düşünülmesi, sınıfların ve laboratuvarların çift taraflı şeffaflıkları, betonarme ilk kat plağına dışarıdan da girilebilir terasa ulaşılabilmesi gibi farklı tasarım kararları ile “açık-lık” sağlanmaya çalışılmış. Yapının, üniversite için teknoloji ve sanatın arakesitinde üretim yapılan bir yer olarak düşünülmesi bu fikri program olarak da destekler görünüyor. Ken Tadashi Oshima’nın Sejima’nın açıklık yaratma çabasına ilişkin söylediği gibi, “işlev binayı yaratıyor, karşılığında bina da işlevi.”³

Sejima’nın üçüncü olarak vurgu yaptığı tema ise yapının “park gibi olma” hali;

farklı yaş, eğitim ve statüdeki insanların yalnız veya birlikte vakit geçirebilecekleri bir alan oluşturması. “Park gibi olma” teması, Sejima’nın mimarlık düşüncesini açıklarken çok sık kullandığı bir tanım. Özellikle kamusal alanda güvenlik ile ilgili endişelerin arttığı bir dönemde, mimarlığın insanların kendilerini özgür ve birarada hissedeceği mekanlar sağlaması gerekliliğinden sıklıkla bahsediyor.

Burada Sejima’nın altını çizdiği üç nokta, aslında onun mimarlık düşüncesinde erken dönemlerden beri görülebilecek ve her yeni denemede farklı bağlamlarda tartıştığı, ileriye taşımaya çalıştığı temalar. İşlerine yakından bakmanın özellikle ilgi çekici olması da geliştirilmeye çalışılan fikirlerin sürekliliğinin okunabilmesi ve bu fikirlerin inşa edilmiş düzeyinden kaynaklanıyor.

Söz konusu temaların geliştirilmesi bağlamında Osaka ve Rolex yapıları arasında bir süreklilik görülebiliyor. Rolex Eğitim Merkezi’nde plağın

ondülasyonu ile içeride sağladığı akışkan plan kurgusunun, Osaka'da geliştirilmeye çalışıldığını görüyoruz. Burada betonarme plak uzatarak, sınırlarını yumuşatarak, yerden yükseldiğinde bu kez insanları üzerine alabilecek kadar güçlenerek Rolex'teki düşüncenin gelişmiş halini ortaya koyuyor.

Kabuk/Döşeme

Sejima her zamanki sakin söylemi ile sanki başarması çok kolay bir şeymiş gibi özetlediği tasarımsal amaçlarını aynı sakinlikle ve başarıyla uygulamaya da yansıtıyor. Bu başarıda malzeme teknolojisi, mühendislik bilgisi, uygulama titizliği gibi mimarın elini çok rahatlatan ve destekleyen gizli güçlerin de mutlaka etkisi var. Gizli dememin nedeni ise, Sejima mimarlığında (ve aslında Japon mimarlık geleneğinde) çok belirgin olan bu güçlerin kendilerini uluslararası dünyaya yeni yeni göstermeye başlamış olmaları⁴.

Örneğin betonarme plağın kendiliğinden gibi görünen akışkan dalgalanma hareketi

ve bu hareketin onu hem bir çatı/kabuk hem de bir döşeme olarak kullanmaya izin veriş i betonarme kabuk tasarımında yenilikçi bir tavra işaret ediyor. Üzerine çıkılmayan, işlevi çoğunlukla bir açıklığı kapatmak, amaçlanan formu tamamlamakla sınırlı olan eğrisel betonarme kabuklarınkinden farklı bir tasarım ile karşılaşırız. Rolex'te sadece bir döşeme olan topografik plak burada daha cesurlaşarak (elbette ölçeğin de izni ile) üzerine hareketli insan yükünü de alıyor ve bunu kesitleri kalınlaştırmadan yapmayı başarıyor.

Dikkatli gözlerle bakıldığında, bu plağın 9 m'lik gride oturan incecik kolonlar ile desteklendiği görülüyor. Bu çelik kolon şeması yapının Rolex ile bir başka benzerliği. Deprem ülkesi olarak bizlerin hayal bile edemediğimiz bir incelikteki çelik kolonlar (büyük ihtimalle dolu kesitli) yine deprem ülkesi olan Japonya'da, bu betonarme kabuğu taşıyor. Deprem yüklerine karşı zaman zaman V şeklinde kullanılan çelik elemanlar ile betonarme plaklar

mekanı birlikte kuruyorlar. Bu inanılmaz zariflikteki işbirliği hem betonarmenin (büyük ihtimalle öngermeli) hem de çeliğin potansiyellerini gösterebildikleri özgün bir durum ortaya çıkarıyor. Bu birliktelik sonucunda betonarme kabuk istendiği gibi öne çıkmayı başarıyor ama çelik kolonlar da sakince kendilerini gösterebiliyorlar. Yapının girişindeki büyük ortak alanda da kolonların görünürlüğünden çekinilmemesi onların da önemsendiğinin bir göstergesi olsa gerek.

Matsuro Sasaki

Düşünülen mimari detayların inşa edilebilmesinde, betonarme ile çeliğin çok basitçe çözülmüş gibi görünen bilgece kurgusunda, Sejima'nın büyük ihtimalle henüz Toyo Ito'nun yanında çalışırken tanıştığı ve uzun yıllar boyunca hem Ito'nun hem de SANAA'nın en dikkat çekici işlerinde birlikte çalıştıkları inşaat mühendisi Matsuro Sasaki'nin katkılarının büyük olduğunu biliyoruz. Sasaki Rolex'in döşemesinin de, Sendai Medyatek'in (2005) bükülen tüp

şeklindeki taşıyıcılarının da arkasındaki isim. Uzun soluklu işbirliklerinde fikirlerinin inşasına katkısını vurgulamak için hem SANAA ekibi hem de Toyo Ito, Pritzker törenlerinde konuşmalarının hemen başında Sasaki'ye teşekkür ediyorlar.

Mimarlığın inşa edildiğinde -ortaya çıkan- gücü günümüzde çok katmanlı, çok aktörlü, zamana yayılan ve masraflı doğası nedeni ile gittikçe nadirleştiği için daha da çok etki yaratıyor belki de. Türkiye'den bakıldığında ise her şeyin, metrekare, çabukluk üzerine kurulduğu, mühendis-mimar arasındaki fikir alışverişinin zaten talep edilmediği, hele ki mimarlık fakülteleri olan okulların

bile, değil deneysellik, neredeyse mimarlık dahi talep etmediği düşünüldüğünde bu örneklerle duyduğumuz hayranlık sanırım daha çok artıyor.

■ *Tomris Akın, Dr. Öğretim Üyesi, MEF Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi*

Notlar:

1 Expo, ilk etkinliğin 55. yıldönümünde "Designing Future Society for Our Lives" (Yaşamlarımız için Geleceğin Toplumunu Tasarlamak) teması ile bir kez daha aynı şehirde gerçekleşecek. [<http://www.expo2025.or.jp/en>].

2 Bazı bilgileri Sejima'nın açılış seremonisindeki konuşmasından aldım: [<https://xtech.nikkei.com/atcl/nxt/column/18/00154/00358>].

3 Ken Tadashi Oshima, "Kazuyo Sejima (1956-)", *The Architectural Review*, 7 Mart 2023: [<https://www.architectural-review.com/essays/reputations/kazuyo-sejima-1956>].

4 Örneğin bu yapının inşaat mühendisinin ismine ve uygulamaya yönelik detaylarına uluslararası mimarlık siteleri üzerinden ulaşmak çok kolay olmadı. Japonca siteler üzerinden ilerleyerek ancak kısıtlı bazı bilgilere ulaşabildim. Yapının tasarım ve inşa sürecinin belgelendiği Takashi Homma tarafından çekilen *Architecture, Time and Kazuyo Sejima* adlı belgeye de yine aynı şekilde yazıyı hazırladığım süreçte ulaşamadım.